

МЕЖДУНАРОДНИТЕ КОНВЕНЦИИ ЗА ЗАДЪЛЖЕНИЯТА ЗА ИЗДРЪЖКАТА В МЕЖДУНАРОДНОТО ТУРСКО ЧАСТНО ПРАВО

Адв. д-р Емине Иляз*

Резюме: Издръжката е един от най-важните въпроси на международното семейно право в практиката. Фактът, че кредиторът и длъжникът по издръжката се намират в различни държави, че те са подчинени на различни правни системи и че вземанията за издръжка се събират в различни държави, усложнява въпроса за издръжката в Р Турция.

Ключови думи: издръжка, приложимо право, признаване и изпълнение.

INTERNATIONAL CONVENTIONS ON MAINTENANCE OBLIGATIONS IN TURKISH INTERNATIONAL PRIVATE LAW

Attorney at Law, PhD in Private International Law Emine Ilyaz

Abstract: Maintenance is one of the most important issues of international family law in practice. The fact that the maintenance creditor and debtor are located in different countries, that they are subject to different legal systems, and that maintenance claims are collected in different countries complicates the issue of maintenance in the Republic of Turkey.

Keywords: maintenance, applicable law, recognition and enforcement.

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Издръжката е институт, който произтича от семейното право и в тесния или широкия си смисъл е институт, който изразява задължението на членовете на семейството да се грижат и да си помагат взаимно в съответствие със закона. Почти всяка правна система е регламентирала различни видове издръжка, най-важният от които е издръжката¹.

Издръжката е един от най-важните въпроси на международното семейно право в практиката. Фактът, че кредиторът и длъжникът по издръжката се намират в различни държави, че те са подчинени на различни правни системи и че вземанията за издръжка се събират в различни държави, усложнява въпроса за издръжката².

Бяха сключени редица международни конвенции относно задължението за издръжка и бяха постигнати положителни резултати.

На първо място, Организацията на обединените нации организира и подписва важни международни конвенции относно издръжката. Най-голямото доказателство

---

* Емине Иляз, завършила право в БСУ и получила докторска степен от Истанбулски Университет/ Р Турция. От 2013 г. е адвокат към Адвокатска колегия – гр. Бургас. Автор на статии в областта на международно частно право.

¹ Айсел Челикел/ Бахадър Ердем, **Международно частно право**, 13-то издание, Истанбул, издателство BetaIstanbul, 2014, с. 280.

² Акънджъ, Зия/Джемиле Демир Гьокяйла, **Международно семейно право**, 1-во издание, Истанбул, 2010, с. 79.

за това са усилията на членовете на Организацията на обединените нации и на държавите членки на Хагската Конференцията по международно частно, чийто член е Р Турция, да хармонизират националните закони и съдебната практика в областта на семейното право и правото на издръжка и да създадат единно право под формата на конвенции и устави в продължение на повече от петдесет години.

От друга страна, се посочва, че през последните години свободното движение на хора между – членки на ЕС, е довело до увеличаване на броя на делата за развод с международен характер, които слагат край на браковете между лица с различно гражданство, пребиваващи в различни държави или живеещи извън държавата, чиито граждани са. Като взе предвид тази ситуация, Съветът на Европейския съюз прие последния Регламент (ЕО) № 4/2009 на Съвета от 18 декември 2008 година относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на съдебни решения и сътрудничеството по въпроси, свързани със задължения за издръжка (Регламент за издръжката). Преди приемането на Регламента за издръжката в Европейския съюз нямаше еднакво приложими стълкновителни норми относно издръжката.

II. СТЪЛКНОВИТЕЛНИ НОРМИ ПО ОТНОШЕНИЕ НА ПРИЛОЖИМОТО ПРАВО КЪМ ЗАДЪЛЖЕНИЯТА ЗА ИЗДРЪЖКА В ТУРСКОТО ПРАВО

A. РАЗПОРЕДБИТЕ В КОДЕКСА ЗА МЕЖДУНАРОДНО ЧАСТНО ПРАВО И ПРОЦЕС

Въпреки че стълкновителните норми относно приложимото право към издръжката са уредени отделно в кодекса за международно частно право и процес (КМЧПП), тези стълкновителни норми нямат практическо значение. Това е така, тъй като, както ще бъде анализирано подробно по-долу Турция е страна по международни конвенции, които представляват *loi forme* (единно право) относно приложимото право към задълженията за издръжката и които се приемат за приложими към всички искове за издръжка с международен елемент. В тази връзка разпоредбите на КМЧПП се прилагат за искове за издръжка, само по въпроси които не са обхванати от тези конвенции³.

Съгласно чл. 19 от КМЧПП, задължението за издръжка се урежда от правото на държавата, в която е **обичайното местопребиваване на търсещия издръжка**. Тази разпоредба обаче е загубила своето общо приложение. Защото съществуват международни конвенции за издръжката. Тя се прилага само при спорове, при които конвенцията не може да бъде приложена поради направените от Турция резерви.

Съгласно чл. 13 от КМЧПП задължението за издръжка на съпруга, който не изпълнява задължението си за издръжка към другия съпруг и децата по време на продължаване на брака, се подчинява на правото, приложимо към общите разпоредби на брака. Съответно задължението за издръжка се урежда от общото национално право на съпрузите. Ако страните са с различно гражданство, се прилага правото на общото им обичайно местопребиваване, а в противен случай се прилага турското право. Съгласно чл. 14 от КМЧПП издръжката за субсидиарност и издръжката за бедност, възникнали в резултат на развода, се уреждат от правото, приложимо към съществуването на развода. Друг вид издръжка е издръжката, която лицата са длъжни да плащат на своите кръвни роднини до определена степен. Съгласно чл. 19 от КМЧПП издръжка се урежда от правото на държавата, в която е обичайното место-

---

³ Акънджъ/Гьокяйла, с. 79.

пробиваване на търсещия издръжка. Ако разпоредба за издръжка е включена в решение за развод, частта от решението, отнасяща се до развода, следва да бъде призната, а частта, отнасяща се до издръжката, следва да бъде изпълнена⁴.

Регламент за издръжката не урежда отделни разпоредби в зависимост от видовете издръжка, като например издръжка за участие, издръжка за помощ или издръжка за бедност. За разлика от КМЧПП, той разглежда задължението за издръжка като цяло. Друг момент, в който Регламент за издръжката се различава от КМЧПП е по отношение на приложимото право. Общото правило на Регламента относно издръжката по отношение на приложимото право е, че за задълженията за издръжка се прилага правото на държавата по обичайното местопребиваване на кредитора по издръжката.

Изготвени са няколко многостранни конвенции за издръжката и Турция се е присъединила към повечето от тях.⁵

1. За първи път Р Турция⁶ става страна по **Хагската конвенция от 24 октомври 1956 г. за приложимото право към задълженията за издръжка на деца**. Въпреки че споразумението е свързано с приложимото право, в крайна сметка то има за цел да улесни събирането на вземанията за издръжка и по този начин да защити правата на търсещия издръжка⁷. В чл. 1 от Конвенцията определението за дете е следното: детето трябва да е натурализирано, извънбрачно или осиновено, неженено и на възраст под 21 години. В едно от решенията си Касационният съд постановява, че Конвенцията не се прилага за незаконородени деца⁸.

Конвенцията не се прилага за издръжка между близки роднини.

Съгласно Конвенцията приложимото право към издръжката е правото на обичайното местопребиваване на детето. Ако обичайното местопребиваване се промени, правото на новото обичайно местопребиваване се прилага от датата на промяната на обичайното местопребиваване. Както може да се види, Регламентът за издръжката въвежда разпоредба, която е паралелна на Хагската Конвенцията от 1956 г. Съгласно чл. 2 всяка договаряща държава може да направи резерва относно прилагането на собственото си право в следните случаи: а) молбата е подадена до орган на тази държава, б) детето, за което се иска издръжка, и детето са граждани на тази държава, в) лицето, за което се иска издръжка, има обичайно местопребиваване в тази държава. Турция е направила резерва по отношение на този член. Съответно в случаите, когато кредиторът и длъжникът на издръжка са турски граждани, се при-

---

⁴ Акъндж/Гьокяйла, с. 80

⁵ Р Турция все още не е страна по Хагската Конвенцията за насърчаване на международното сътрудничество в областта на издръжката на деца и всички други форми на семейна издръжка от 23 ноември 2007 г. и Хагския относно приложимото право към задълженията за издръжка от същата дата. Хагския Протокол от 2007 г. е важен, тъй като заменя Хагските конвенциите от 1973 г. и 1956 г. относно приложимото право към издръжката между държавите - страни по Конвенцията.

⁶ ДВ. бр. 14052 от 24.12.1971-14052. Вж. Челикел, Айсел/ Шанлъ, Джемал/ Йозтекин, Гюнсели/ Ердем, Бахадър/ Атаман, Инджи/ Гирай, Ф. Керем, **Конвенции по международно частно право I**, с. 315 и сл (Международни конвенции I).

⁷ Улуоджак, Нихал, **Проблеми, свързани с уреждането на статута на издръжка независимо от статута на произход в Хагската Конвенцията за издръжката от 1956**, в памет на проф. д-р Хьфли Тимур, Институт по международно право и международни отношения, Истанбул, 1979, с. 930.

⁸ Вж. [http:// www.kazanci.com](http://www.kazanci.com).

лага турското право, дори ако обичайното местопребиваване на кредитора на издръжка е в чужда държава, ако искът е предявен пред турските съдилища⁹.

Тази конвенция беше заменена с Хагската конвенция от 2 октомври 1973 г. за приложимото право към задълженията за издръжка. През 1973 г. Турция ратифицира Хагската конвенция за признаването и изпълнението на решенията относно задълженията за издръжка от 02.10.1973 г., която беше изготвена в допълнение към тази конвенция¹⁰.

2. Хагската конвенция от 2 октомври 1973 г. за приложимото право към задълженията за издръжка

За разлика от Хагската Конвенцията от 1956 г., тази конвенция обхваща както непълнолетните, така и пълнолетните лица¹¹. Освен това съгласно чл. 1 от Конвенцията се прилага за всички отношения на издръжка, включително издръжка, произтичаща от семейство, родство, брак и кръвно родство, както и издръжка, произтичаща от бащина линия. Този широк обхват се припокрива с Регламента за издръжката. Съгласно чл. 18 и чл. 19 от Конвенцията, Хагската Конвенцията от 1956 г. продължава да се прилага между държавите, които са страни по Конвенцията от 1956 г., но не са ратифицирали Хагската Конвенцията от 1973 г., и държавите, които са ратифицирали и двете конвенции. В това отношение Хагската Конвенцията от 1956 г. се прилага спрямо Австрия, Белгия, Лихтенщайн и Португалия¹².

В Конвенцията, както и в Регламента за издръжката, се посочва, че правото на обичайното местопребиваване на кредитора по издръжката се прилага за всички иски за издръжка, без да се прави разграничение между издръжка и издръжка. С други думи, съгласно чл. 4 се прилага вътрешното право на държавата, в която е обичайното местопребиваване на кредитора на издръжка. В съответствие с чл. 3 от Конвенцията не се изисква взаимност за прилагането на Конвенцията. По този начин Конвенцията има характер на *loi uniforme*. В допълнение към основното обвързващо правило на правото на обичайното местопребиваване на кредитора, Конвенцията въвежда второ и трето обвързващи правила на общото национално право (чл. 5) и на правото на юрисдикцията на молителя, които се прилагат в случай на непредоставяне на издръжка на този етап¹³.

III. КОНВЕНЦИИТЕ ЗА СЪБИРАНЕ НА ИЗДРЪЖКА

1. Ню Йоркската конвенцията на ООН за събирането на издръжка в чужбина, от 20 юни 1956 г.

Това е конвенция за международна правна помощ, чиято цел е да се улесни събирането на издръжка в дела с международен характер¹⁴. За тази цел Конвенцията е установила система от изпращащи и получаващи институции, които подпомагат

---

⁹ Акънджъ/Гьокяйла, с. 83.

¹⁰ ДВ. бр. 14418 от 11.1.1973-14418. Вж. Челикел, Айсел/ Шанлъ, Джемал/ Йозтекин, Гюнселли/ Ердем, Бахадър/ Атаман, Инджи/ Гирай, Ф. Керем, **Конвенции по международно частно право I**, с. 315 и сл.

¹¹ ДВ. бр. 17951 от 6.2.1983-17951.

¹² Текиналп, Гюлийорен; **Прилагане на Хагските Конвенции от 1956 г. и 1973 г. относно приложимото право към задълженията за издръжка и националните стълкновителни норми**, Г. 3, 1983, с. 14.

¹³ Текиналп, с.78.

¹⁴ Ратификацията на тази конвенция, известна също като Нюйоркската конвенция, е одобрена със Закон № 1331 от 26.01.1971 г. Текстът на конвенцията е публикуван в Държавен вестник от 18.03.1971 г. под номер 13782.

взискателя при налагането на изпълнение във връзка с искове за издръжка. В чл. 1, ал. 2 се посочва, че средствата за защита, предвидени в Конвенцията не заменят националните или международните средства за защита, а ги допълват. С тази разпоредба се посочва, че Конвенцията не е конвенция за принудително изпълнение и че договарящите държави прилагат улесняващите разпоредби на Конвенцията само ако те не противоречат на националното им право и на приетите от тях норми на международното частно право¹⁵.

Чл. 5 от Конвенцията предвижда два различни начина за събиране на издръжка от чужди държави. Първият от тези начини е кредиторът на издръжка да подаде молба до компетентния орган на държавата, чийто гражданин е или в която пребивава, и да изпрати решението за издръжка или временното решение, с което се определя плащането на издръжка, на посредническата институция на държавата, в която пребивава длъжникът, чрез изпращащия орган за изпълнение. Ако бъде предпочетен този път, изпълнението на съдебното решение в чуждата държава ще бъде поставено под въпрос. Въпреки че включването на този път в обхвата на Конвенцията създава впечатлението, че изпълнението на съдебни решения, получени от чуждестранни съдилища, е задължително съгласно разпоредбите на Конвенцията, в рамките на посочените по-горе разпоредби на Конвенцията изпълнението на тези решения зависи от националното и международноправното законодателство на всяка държава. Не може да се очаква, че договаряща се държава, която не е предвидила изпълнението на чуждестранни съдебни решения в своето законодателство, ще изпълнява съдебни решения за издръжка на своя територия въз основа на настоящата конвенция.

Вторият начин, който може да бъде избран от кредитора по издръжката, е да изпрати документите, посочени в чл. 3 от Конвенцията, и чрез „посредническа институция“ в държавата, в която се намира длъжникът, да получи заповед за издръжка или съдебно решение от компетентния орган и да го изпълни в тази държава. При такова искане чуждестранният компетентен орган разглежда и решава делото в съответствие със собственото си законодателство. Това съдебно решение се изпълнява от „институцията-посредник“ съгласно законодателството на тази държава, а събраната издръжка се препраща на кредитора в другата държава.

Поради гореспомнатите разпоредби съдебните решения относно издръжката могат да бъдат изпълнени само ако са предвидени във вътрешното право на държавата, в която се намира длъжникът; в противен случай съдебните решения и решенията, които трябва да бъдат получени от други органи, ще бъдат приети като доказателство от органите на държавата, в която се намира длъжникът. Въпреки това, тъй като Конвенцията се прилага във връзка със следните споразумения за изпълнение, е възможно решението за издръжка да бъде изпълнено въз основа на тях.

Най-важното условие за прилагането на Нюйоркската конвенция е кредиторът и длъжникът по издръжката да се намират в различни държави. Съгласно чл. 2 от Конвенцията всяка ратифицираща държава посочва своя „централен орган“ при депозирането на документа за ратификация или присъединяване, а държавите, в които се намират длъжникът и кредиторът, осъществяват комуникация пряко и чрез тези „централни органи“. Следователно чуждестранните мисии на съответните държави нямат роля в прилагането на Конвенцията.

---

¹⁵ Диздар, Мурат; **Нюйоркска конвенция за събиране на вземания за издръжка в чужди държави**, No: 16, Г: 1979-80-81, Истанбул, 1985, с. 179.

Генералният секретар на Организацията на обединените нации, депозитар на Конвенцията, е уведомен, че Министерството на правосъдието, Генерална дирекция „Международно право и външни отношения“, е поело ролята на „централен орган“ за прилагането на Конвенцията за Република Турция и ще изпълнява това задължение чрез местните прокуратури. Тези задължения на прокуратурите се състоят от следните две части.

2. Хагската конвенция за признаването и изпълнението на решения относно задълженията за издръжка от 02.10.1973 г.

Целта на конвенцията е да се предвиди признаването и изпълнението на решения за издръжка, произтичащи от семейни, роднински, брачни или родствени отношения¹⁶. С настоящата конвенция се разширява обхватът на Конвенцията за признаване и изпълнение на съдебни решения относно задължения за издръжка на деца и в обхвата на признаването и изпълнението се включват искове за издръжка между съпрузи, родители и деца. Съгласно чл. 6 от Конвенцията заочно постановено решение може да бъде признато и изпълнено само ако исквата молба, съдържаща съществени елементи на иска, е била връчена на отсъстващата страна в съответствие със законодателството на държавата, в която е постановено решението, и ако ѝ е бил даден достатъчен срок за защита. Подобна разпоредба се съдържа и в Регламента за издръжката под заглавието „Право да се иска преразглеждане на съдебни решения“.

Прокуратурите са задължени да прилагат заверено копие от документа за уведомяване, който доказва, че исквата молба е била връчена на длъжника и който трябва да бъде включен в досието на делото, към документите, които изпращат като изпращащ орган. Освен това, за да може да се поиска изпълнение, решенията за издръжка трябва да са окончателни. Въпреки това, ако въпреки наличието на средства за правна защита в замолената държава могат да бъдат взети решения с временна изпълнителна сила или временни мерки, признаването или изпълнението може да бъде предоставено и в държавата, в която се иска изпълнение, по отношение на такива решения, издадени от други договарящи се държави¹⁷.

3. Хагската конвенция за международното събиране на издръжка на деца и на други членове на семейството от 23 ноември 2007 г.

Последната Хагска Конвенция относно правото на издръжка, Хагската Конвенцията от 23 ноември 2007¹⁸ ще замени Нюйоркската Конвенцията от 1956 г. Дори след влизането в сила на Нюйоркската конвенция длъжниците, които не желаеха да изпълняват задълженията си за издръжка, не можеха лесно да съберат тези дългове, когато напуснаха страната. Основната цел на Конвенцията от Ла Хайе от 2007 г. е да улесни бързото и лесно събиране на просрочени задължения за издръжка, дори ако длъжникът за издръжка преминава граница, ако тази държава е страна по Конвенцията. Конвенцията предвижда сътрудничество между централните органи, от-

---

¹⁶ ДВ. бр. 17961 от 16.2.1983-17961. Вж. Челикел-Шанлъ-Йозтекин-Ердем-Атаман Пирай, Конвенции по МЧП I, с. 323 и сл.

¹⁷ За подр. вж. Рухи, Ахмет Джемал, **Признаване и изпълнение на чуждестранни бракоразводни решения в Турция**, 1-во издание, Анкара, 2003.

¹⁸ www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=131, 10.06.2024.

говарящи за издръжката на деца. Конвенцията е важна от гледна точка на това, че съдържа съвременни разпоредби относно правото на издръжка на деца. Въпреки интензивните усилия на САЩ за прилагането на Конвенцията, особено в развиващите се и слаборазвитите държави, тя все още не е получила пълна подкрепа на международната арена¹⁹.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Издръжката е един от най-важните въпроси на международното семейно право в практиката. Най-голямото доказателство за това са усилията на членовете на Организацията на обединените нации и на държавите-членки на Хагската Конференцията по международно частно право, чийто член е Турция, да хармонизират националните закони и съдебна практика в областта на семейното право и правото на издръжка и да създадат единно право под формата на конвенции и закони в продължение на повече от петдесет години. От друга страна, през последните години свободното движение на хора между държавите-членки на ЕС, доведе до увеличаване на броя на делата за развод с международен характер, което сложи край на браковете между лица с различна националност или пребиваващи в различни държави, или живеещи извън държавата, чиито граждани са. Тази ситуация, разбира се, води след себе си спорове за издръжка от международен характер и искове за издръжка. Като взе предвид критиките, че съществуващите международни инструменти по този въпрос не отговарят напълно на изискванията, Съветът на Европейския съюз прие последния Регламент № 4/2009 на Съвета на Европейския съюз относно международната компетентност, приложимото право, признаването, изпълнението и сътрудничеството по отношение на задълженията за издръжка (Регламент за издръжката) относно приложимото право по делата за издръжка.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

- Айсел Челикел/ Бахадър Ердем, **Международно частно право**, 13-то издание, Истанбул, издателство BetaIstanbul, 2014.
- Акънджъ, Зия/Джемиле Демир Гьокяйла, **Международно семейно право**, 1-во издание, Истанбул, 2010.
- Диздар, Мурат, **Нюйоркската конвенция за събиране на вземания за издръжка в чужди държави**, No: 16, Г: 1979-80-81, Истанбул, 1985.
- Рухи, Ахмет Джемал, **Признаване и изпълнение на чуждестранни бракоразводни решения в Турция**, 1-во издание, Анкара, 2003.
- Текиналп, Гюлйорен, **Прилагане на Хагските Конвенции от 1956 г. и 1973 г. относно приложимото право към задълженията за издръжка и националните съгласовителни норми**, Г. 3, 1983.
- Улуоджак, Нихал, **Проблеми, свързани с уреждането на статута на издръжка независимо от статута на произход в Хагската Конвенцията за издръжката от 1956**, в памет на проф. д-р Хъфли Тимур, Институт по международно право и международни отношения, Истанбул, 1979.
- Челикел, Айсел/ Шанлъ, Джемал/ Йозтекин, Гюнсели/ Ердем, Бахадър/ Атаман, Инджи/ Гирай, Ф. Керем, **Конвенции по международно частно право I**, 2005.

---

¹⁹ www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=131#nonmem, 10.06.2014